

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МИТЬКО ЯРОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК [349.2:364](477)-057.36

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
МОГІЛЕВСЬКИЙ Леонід Володимирович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, учений секретар
секретаріату Вченої ради.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ОБУШЕНКО Олександр Миколайович,
Полк патрульної служби поліції особливого
призначення «Дніпро-1» ГУНП України в
Дніпропетровській області, заступник
командира полку;

кандидат юридичних наук
МЕЛЬНИК Валентин Володимирович,
Адвокатське об'єднання «Мельник і Квашин»,
керуючий партнер.

Захист відбудеться 25 травня 2019 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 25квітня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є.Ю. Подорожній

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Події, які почались на сході України на початку 2014 року та продовжуються до теперішнього часу, змусили вітчизняного законодавця по-новому поглянути на проблеми соціального характеру. Адже як показала практика, сучасна система соціального захисту, зокрема учасників бойових дій (далі - УБД), абсолютно не готова вирішити всі нагальні питання у цій сфері. Не полегшує ситуацію і державна політика у сфері соціального захисту УБД, яка характеризується непослідовністю та хаотичністю. Все вказане вище призводить до того, що дана категорія громадян відчуває себе не просто соціально незахищеною, а й взагалі непотрібною своїй державі, за яку вони ризикували (і продовжують ризикувати) своїм життям та здоров'ям. Все це, беззаперечно, негативним чином впливає на розвиток всього українського суспільства, рівень патріотизму в державі, впевненості громадян «у завтрашньому дні», тощо.

Проблема належного соціального захисту учасників бойових дій носить комплексний характер та включає в себе багато проблемних аспектів, одним із найважливіших серед яких є забезпечення якісного, всебічного та повного нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин. Саме удосконалення нормативно-правового регулювання, на нашу думку, повинно передувати практичній перебудові системи соціального захисту учасників бойових дій в Україні.

В останні роки проблема соціального захисту учасників бойових дій в Україні неодноразово потрапляла у поле зору вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, їй приділяли увагу: В.А. Ачаркан, Ю.М. Бисага, І.Д. Ваньчук, С.В. Васильєв, С.С. Вітвіцький, О.Д. Вовчак, В. В. Галунько, Є.О. Гіда, К. В. Гнатенко, З. С. Голован, С. В. Городянко, Т. М. Денисенко, Н.Ю. Заїка, М.М. Клемпарський, О.А. Коваль, Ю.В. Кривенко, І.О. Личенко, В. М. Марчук, Л.П. Медвідь, Л.В. Могілевський, В.І. Надрага, О.Ф. Новікова, О.М. Обушенко, С.О. Орлов, В.Д. Павлюк, Р.О. Падалка, В.Ю. Панченко, Н.Б. Пацурія, Р.П. Підлипна, А.Ю. Подорожній, Є.Ю. Подорожній, С.М. Прилипко, М.Б. Ріппа, А.І. Сирота, Д.М. Стеченко, Н.В. Сухицька, О.В. Тищенко, О.В. Ткаченко, В.Л. Федоренко, В.І. Фелик, О.В. Числіцька, О.Ю. Янчук та інші. Однак, у своїх наукових розробках вчені звертали увагу лише на окремі аспекти соціального захисту учасників бойових дій, при цьому практично залишивши по за увагою проблему правового регулювання даного інституту.

Таким чином, наявність великої кількості проблем у сфері соціального захисту учасників бойових дій, недосконалість діючого законодавства у цій сфері, а також відсутність комплексних монографічних досліджень визначеної проблематики, обумовлюють актуальність та своєчасність представленого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження проводилося відповідно до «Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року» розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. №475-р; Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.10.2018 № 779-р.; Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, затверджених Рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 23 лютого 2016 р. (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства України, а також практики надання соціального захисту учасникам бойових дій, визначити сутність та особливості соціального захисту даної категорії громадян, та на основі найбільш позитивного досвіду зарубіжних країн, визначити можливі напрямки удосконалення нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- здійснити історико-правовий аналіз становлення українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій;
- визначити поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій;
- встановити елементи соціального захисту учасників бойових дій та надати їм характеристики;
- окреслити коло суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій;
- охарактеризувати правовий статус учасників бойових дій;

- систематизувати та охарактеризувати принципи соціального захисту учасників бойових дій;
- надати оцінку правовому регулюванню соціального захисту учасників бойових дій в Україні;
- окреслити напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій
- запропонувати шляхи удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій
- узагальнити зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій та визначити можливості його використання в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які формуються у процесі соціального захисту учасників бойових дій.

Предмет дослідження – правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Так, за допомогою історико-правового методу здійснено історико-правовий аналіз становлення українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій (підрозділ 1.1). Методи абстрагування й узагальнення було використано під час визначення поняття та особливостей соціального захисту учасників бойових дій, а також при здійсненні характеристики елементів соціального захисту учасників бойових дій (підрозділи 1.2.-1.3). Системно-структурний метод використано при окресленні кола суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій (підрозділ 1.4). Формально-логічний метод та метод документального аналізу використовувались при дослідженні правового статусу учасників бойових дій в Україні, принципів соціального захисту учасників бойових дій, а також при оцінці правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій в Україні (підрозділи 2.й.-2.3). За допомогою аналітичного та теоретико-прогностичного методів опрацьовано напрямки вдосконалення державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій, а також напрямки удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій (підрозділи 3.1.-3.2). Зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій (підрозділ 3.3) було досліджено за допомогою формально-юридичного методу.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи становлять праці вчених трудового права та права соціального

забезпечення. Крім того було використано здобутки вчених і з інших галузевих наук, зокрема адміністративного права, теорії держави і права. Також в дисертації використано наукові праці вчених у галузі філософії, соціології, тощо.

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становить Конституція України та міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України у визначеному законом порядку. Крім того, було використано і інші нормативні акти, як-то: звичайні закони, а також підзаконні нормативно-правові акти, які визначають правові засади соціального захисту учасників бойових дій.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності органів державної влади щодо організації соціального захисту учасників бойових дій.

Наукова новизна полягає в тому, що робота є однією з перших спроб після початку воєнних дій на Сході України, комплексно, з урахуванням здобутків вітчизняних науковців, а також на основі аналізу чинного українського та міжнародного законодавства визначити сутність та особливості правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій, та ґрунтуючись на найбільш позитивному досвіді провідних країн світу визначити можливі шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин. В результаті дисертаційного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні наукові положення, які виносяться на захист, такі:

уперше:

- здійснено періодизацію етапів становлення законодавства про соціальний захист учасників бойових дій;

- запропоновано запровадити обов'язкову соціальну та психологічну адаптацію учасників бойових дій в Україні, наприклад забезпечити надання медичної та психологічної допомоги упродовж «перехідного періоду» (120 днів);

- акцентовано увагу, що українському законодавцю слід вести більш активну політику у сфері забезпечення зайнятості учасників бойових дій не лише з точки зору їх працевлаштування, а й активно залучати їх для суспільно корисної громадської діяльності, що дозволить УБД більш оперативно адаптуватись до мирного часу, відчувати себе потрібним державі та суспільству;

- здійснено класифікацію суб'єктивних прав учасників бойових дій, які запропоновано поділити на такі групи: 1) права пов'язані із отриманням різного роду пільг, які передбачені для учасників бойових дій; 2) права на отримання грошових виплат; 3) права, які полягають у

можливості звернутися до компетентних органів за допомогою;
4) права пов'язані з покращенням житлових умов учасників бойових дій;

- доведена необхідність уніфікації законодавства про соціальний захист учасників бойових дій шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, а саме: «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їх сімей»;

- обґрунтовано, що на сьогодні постала нагальна необхідність оптимізації системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати соціальний захист учасників бойових дій.

удосконалено:

- класифікацію суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій, які було поділено на дві великі групи: 1) до першої групи відносяться органи державної влади, які реалізують державну політику у цій сфері, зокрема: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики України, тощо; 2) другу групу складають органи державної влади, які безпосередньо реалізують заходи соціального захисту у цій сфері та надають відповідне соціальне забезпечення учасникам бойових дій (фонди соціального страхування; реабілітаційні центри; комісії із встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною; органи, які видають посвідчення, що підтверджують відповідний статус, тощо);

- науковий підхід до переліку завдань соціального захисту учасників бойових дій, до яких віднесено: створити всі необхідні умови для того, щоб відновити морально-психологічний стан учасників бойових дій та адаптувати їх життя в умовах миру; забезпечити реалізацію права УБД на працевлаштування; виплачувати грошову компенсацію за отримані травми чи інвалідність, а також у випадку настання страхових випадків, передбачених законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; створити необхідне правове поле для реалізації відповідних гарантій для даної категорії громадян; створити умови для професійного та творчого зростання учасників бойових дій; забезпечити гідні побутові умови для життя УБД, шляхом надання їм земельних ділянок, або житла; забезпечити всебічну підтримку сімей учасників бойових дій;

- сутність поняття «гарантій соціального статусу учасників бойових дій», під яким запропоновано розуміти комплекс законодавчо визначених інструментів та способів, які використовуються державою для того, щоб сприяти практичній реалізації заходів соціального захисту учасників бойових дій. Наголошено, для того, щоб такі

гарантії були реальними та такими, що практично що можливо реалізувати, необхідним є: 1) розробка ефективного та якісного законодавства у сфері соціального захисту учасників бойових дій; 2) створення організаційних основ для реалізації заходів із соціального захисту учасників бойових дій; 3) створення умов для реалізації УБД права на судовий захист;

- розуміння змісту принципу науковості в контексті соціального захисту учасників бойових дій, який полягає у тому, що будь-які рішення законодавця та інших органів державної влади у сфері соціального захисту учасників бойових дій повинні бути науково-обґрунтованими, прорахованими та підтверджені (наприклад статистичними даними). Це дозволить: по-перше, формувати більш ефективну державну політику у досліджуваній сфері; по-друге, економити грошові кошти держави; по-третє, приймати більш ефективні та обґрунтовані управлінські рішення;

дістало подальший розвиток:

- теза про те, що принцип відповідальності у сфері соціального захисту учасників бойових дій є явищем багатоаспектним та полягає: по-перше, в усвідомленні державою важливості вчинку учасників бойових дій, які ціною свого життя захищали Батьківщину, а відтак, це апріорі передбачає їх обов'язок соціально захистити цих громадян; по-друге, відповідальність передбачає настання для державних, в особі її органів та посадових осіб заходів негативного характеру, за невиконання та/або неналежне виконання обов'язків, які вона взяла на себе у сфері соціального захисту громадян, в тому числі і учасників бойових дій;

- обґрунтування, що сьогодні законодавець дійсно веде активну нормотворчу діяльність з метою підвищення якості та ефективності соціального захисту учасників бойових дій. Однак, складається враження, що така діяльність спрямована не на якість, а на кількість, що підтверджується непослідовністю прийняття змін та доповнень до вже діючого законодавства, а також наявністю прогалин, які у ньому залишаються після всієї нормотворчої діяльності;

- теза про те, що на сьогоднішній день в Європі та Світі існує чимала кількість позитивних прикладів щодо ефективного та результативного соціального захисту учасників бойових дій, запровадження якого, здавалось б, могло допомогти українському законодавцю вирішити всі нагальні проблеми у цій сфері. Однак, при цьому нам не варто бездумно запроваджувати весь позитивний досвід. Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день Україна є чи не єдиною державою у світі, де кожного року кількість учасників бойових дій

зростає у геометричній прогресії, адже бойовий конфлікт, який триває в нашій країні вже 5 років є одним із найтриваліших в Європі з часів Другої Світової війни. А відтак, все це вимагає особливого підходу до соціального захисту учасників бойових дій в нашій державі;

- наукова позиція про те, що прогалини у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій можна розглядати виключно із негативного боку. Така позиція пояснюється тим, що: по-перше, неврегульованість питань із соціального захисту даної категорії громадян призводять до несвоечасного надання їм відповідної допомоги, пільг, тощо, що в свою чергу негативним чином впливає на рівень життя учасників бойових дій; по-друге, наявність прогалин може негативно впливати на якість та ефективність управлінських рішень у цій сфері, що призводить до небажаних фінансових, людських та інших витрат.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції представленого дисертаційного дослідження можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальшого вивчення організаційно-правових проблем соціального захисту учасників бойових дій;

– у правотворчості – в ході внесення змін та доповнень до діючого законодавства у сфері соціального захисту учасників бойових дій, а також при розробці нових нормативно-правових актів у цій сфері;

– у практичній діяльності – при удосконаленні діяльності суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій;

– в освітньому процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників з дисциплін: «Трудове право», «Право соціального забезпечення».

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми у цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на міжнародних конференціях: «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 17-18 лютого 2017 р.), «Проблеми правового регулювання проходження служби у Національній поліції України та соціального забезпечення поліцейських» (м. Харків, 12 травня 2017 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 26–27 січня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено в 6-ти статтях, опублікованих у наукових фахових

виданнях України та іноземних держав, а також 3-х тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок, з них анотації – 9 сторінок, список використаних джерел містить 301 найменування і займає 31 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, вказується зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, їх практичне значення, апробація дисертаційної роботи, структура дисертації та загальна кількість публікацій.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади соціального захисту учасників бойових дій» складається з чотирьох підрозділів в яких ставляться та послідовно вирішується такі завдання: здійснити історико-правовий аналіз становлення українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій; визначити поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій; встановити елементи соціального захисту учасників бойових дій та надати їм характеристику; окреслити коло суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій.

У підрозділі 1.1. *«Історико-правовий аналіз становлення українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій»* наголошується, що здійснення історико-правового аналізу розвитку правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій має важливе значення, оскільки як відомо, знання помилок минулого дозволяє уникнути їх у майбутньому, а також обрати правильний вектор розвитку відповідного інституту.

Виокремлено наступні етапи становлення законодавства про соціальний захист учасників бойових дій: 1) стародавні часи (період існування стародавнього риму); 2) період існування Київської Русі; 3) період існування Запорізького Козацтва; 4) період існування Російської Імперії; 5) часи існування СРСР; 6) сучасний етап, який розпочався із набуттям Україною статусу незалежної держави. Надано змістовну характеристику кожного із них.

Констатовано, що на сьогодні говорити про те, що розвиток українського законодавства про соціальний захист учасників бойових

дій є завершеним, не можливо. Зазначене пояснюється тим, що у досліджуваній сфері існує низка прогалин, наявність яких в першу чергу підтверджується високим рівнем незадоволеності громадян державною політикою спрямованою на соціальний захист учасників бойових дій.

У підрозділі 1.2. *«Поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій»*, досліджуються теоретичні підходи щодо визначення таких понять, як: «учасник бойових дій» та «соціальний захист», на основі чого сформовано авторське визначення поняття «соціальний захист учасників бойових дій».

Визначено, що метою соціального захисту учасників бойових дій є: надати цій категорії осіб можливість відновитись психологічно, а також створити умови для того, щоб вони могли вільно та повністю реалізувати свій потенціал та здібності у будь-якій іншій сфері суспільного життя. Відповідно до окресленої мети сформовано завдання та функції соціального захисту учасників бойових дій.

З'ясовано, що ключовими особливостями соціального захисту учасників бойових дій, є: специфічний суб'єктний склад правовідносин, які виникають під час соціального захисту УБД; особливий правовий статус суб'єктів соціального захисту; специфічний елементний склад соціального захисту; охоплює фактично всі сфери суспільного життя УБД; особливості, пов'язані із процесом реформування державної системи соціального захисту учасників бойових дій; розгалужена система нормативно-правового забезпечення соціального захисту УБД, яка включає як загальне законодавство про соціальне забезпечення громадян, так і спеціальне.

У підрозділі 1.3. *«Елементи соціального захисту учасників бойових дій»* на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України визначено, що найбільш важливими елементами соціального захисту учасників бойових дій є: 1) загальне соціальне забезпечення, тобто таке, що є характерними абсолютно для всіх категорій громадян, в тому числі і УБД (воно складається з таких елементів: пенсія, соціальне страхування, соціальна допомога); та 2) спеціальні – елементи соціального захисту, що є найбільш властивими саме для даної категорії осіб (соціальна адаптація; психологічна реабілітація; забезпечення житлом; санаторно-курортне лікування, медичне забезпечення УБД; одноразова грошова допомога у разі загибелі учасника бойових дій; інші пільги (наприклад, безкоштовний проїзд, позачергове забезпечення різними товарами та послугами, тощо)). Надається змістовна характеристика кожного із окреслених елементів.

Наголошується, що всі вказані елементи соціального захисту учасників бойових дій пов'язані між собою та доповнюють одне одного. А відтак, лише комплексне використання окреслених у дисертаційній роботі елементів дає державі реальну можливість соціально захистити учасників бойових дій та допомогти їм реалізувати їх права у будь-якій сфері суспільних відносин. Відзначено, що якісне та ефективне функціонування кожного елементу потребує належного нормативно-правового забезпечення та організації роботи уповноважених суб'єктів.

У підрозділі 1.4. «Суб'єкти соціального захисту учасників бойових дій» досліджено теоретичні підходи щодо визначення поняття «суб'єкт». Запропоновано авторське визначення поняття «суб'єкти соціального захисту учасників бойових дій», під яким запропоновано розуміти органи державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства України наділені повноваженнями для того, щоб: по-перше, розробляти та приймати нормативно-правові акти у досліджуваній сфері; по-друге, формувати та реалізовувати державну політику у сфері соціального захисту учасників бойових дій; по-третє, безпосередньо реалізовувати заходи, спрямовані на соціальних захист даної категорії громадян.

Здійснено класифікацію суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій. Акцентовано, що на сьогодні існує досить велика кількість суб'єктів уповноважених здійснювати соціальний захист учасників бойових дій, що можна оцінити неоднозначно. З одного боку, така велика кількість суб'єктів говорить про прагнення держави захистити дану категорію громадян. А з іншої сторони ми маємо ситуацію, коли держава витрачає дуже великі кошти на утримання даних органів державної влади, на виплату їх працівникам заробітних плат і так далі, що в умовах постійної нестачі фінансування є досить дивним та невиправданим з фінансової точки зору.

Звернено увагу на те, що сьогодні постала нагальна необхідність оптимізації система суб'єктів, які уповноважені здійснювати соціальний захист учасників бойових дій.

Розділ 2 «Правові засади соціального захисту учасників бойових дій» складається з трьох підрозділів, в яких: надається характеристика правовому статусу учасників бойових дій; систематизуються та розкривається зміст принципів соціального захисту учасників бойових дій; надається оцінка правовому регулюванню соціального захисту учасників бойових дій в Україні.

У підрозділі 2.1. «Правовий статус учасника бойових дій в Україні» досліджуються теоретичні підходи щодо визначення поняття

«правовий статус». Констатовано, що правовий статус учасників бойових дій має потрійний характер. Адже говорити про учасника бойових дій ми можемо: по-перше, як про особу-професіонала військовослужбовця, який проходить службу у регулярних військах та знаходиться у зоні проведення бойових дій; по-друге, як про особу-громадянина, тобто звичайну фізичну особу, яка має рівні права з іншими громадянами; і по-третє, як про людину яка брала участь у бойових діях (у минулому часі), та котра у законодавчо визначеному порядку набула статусу учасника бойових дій.

Визначаються елементи правового статусу учасників бойових дій, до яких було віднесено: 1) суб'єктивні права та обов'язки УБД; 2) правосуб'єктність (яка включає правоздатність та дієздатність) та 3) юридичні гарантії.

Констатовано, що на сьогодні учасники бойових дій в Україні мають високий соціально-правовий статус, що підтверджується великою кількістю прав, якою вони наділені у порівнянні з іншими категоріями осіб, та чималою кількістю гарантії у сфері соціального захисту, які передбачені для них нормами чинного українського законодавства. Разом із тим відмічено, що на сьогоднішній день, учасники бойових дій при реалізації своїх законних прав та інтересів стикаються із чималою кількістю проблем різного характеру, які потребують негайного вирішення

У підрозділі 2.2. «Принципи соціального захисту учасників бойових дій» досліджуються теоретичні підходи щодо визначення понять «принцип» та «принципи права». Під принципами соціального захисту учасників бойових дій запропоновано розуміти керівні ідеї соціального захисту, дотримання яких: по-перше, дозволить забезпечити ефективну та надійну роботу суб'єктів соціального захисту; по-друге, формує ціннісну основу такого захисту, та є його об'єктивним відображенням та характеризує його як правовий інститут.

Здійснено класифікацію принципів соціального захисту учасників бойових дій, з поділом їх на: 1) загальноправові принципи, як то: верховенство права, законності, гуманізму, ефективності, результативності, доцільності, науковості, відповідальності, тощо; та 2) спеціальні принципи, які в свою чергу поділено на дві підгрупи: а) засади, які є властивими для соціального захисту взагалі (соціальної справедливості; соціального страхування; соціальної солідарності; принцип соціальної допомоги; системності; принцип адаптивності); та б) принципи, що є властивими саме для соціального захисту учасників

бойових дій: засада невідкладності; комплексності; принцип підтримання соціального статусу.

Зазначається, що представлений автором перелік вихідних засад соціального захисту учасників бойових дій є об'єктивним відображенням його призначення у суспільстві та підкреслює виключність та важливість його здійснення. Крім того, дотримання органами державної влади окреслених принципів повинно носити обов'язковий характер, а відхилення від них має обов'язково тягнути настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності для відповідних уповноважених суб'єктів та їх посадових осіб.

Відмічено, що на сьогодні постала нагальна необхідність закріплення окреслених засад на законодавчому рівні, що в свою чергу матиме позитивне значення: по-перше для органів державної влади; по-друге, для самих учасників бойових дій, оскільки дозволить якісно покращити відповідні процедури; по-третє, у науковій сфері, оскільки створить додаткове поле для подальших досліджень у цій сфері.

У підрозділі 2.3. «Правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій в Україні» зазначається, що правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій представляє собою здійснюваний за допомогою норм права та інших правових засобів вплив на суспільні правовідносини, які виникають під час реалізації заходів щодо соціального захисту даної категорії осіб з метою їх організації та належного упорядкування.

Нормативно-правові акти, норми яких регулюють сферу соціального захисту учасників бойових дій запропоновано розглядати в залежності від їх юридичної сили у такому порядку: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти (ратифіковані ВРУ), звичайні закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Констатовано, що правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій в Україні здійснюється за допомогою великої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, що можна оцінити неоднозначно. З одного боку, така велика кількість нормативних актів говорить про зацікавленість законодавця у вирішенні проблемних питань у досліджуваній сфері. З іншої ж сторони ми маємо ситуацію, за якою надмірна перевантаженість нормативними актами веде до виникнення правових колізій, що значно перешкоджає як самим учасникам бойових дій (наприклад, при утриманні певної допомоги, пільг, тощо), так і власне органам державної влади при реалізації державної політики у цій сфері. А тому наголошено, що в умовах сьогодення постала нагальна необхідність

уніфікації законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій.

Розділ 3 «Напрямки удосконалення нормативно-правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій» складається з трьох підрозділів, які присвячено опрацюванню напрямків розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій; окресленню шляхів удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій; узагальненню зарубіжного досвіду правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій.

У підрозділі 3.1. «Напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій» визначено, що державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій представляє собою цілеспрямовану діяльність держави в особі її уповноважених органів та їх посадових осіб, яка спрямована на те, щоб створити всі необхідні умови для забезпечення гідного рівня життя даної категорії осіб.

Наголошується, що результативність та ефективність державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій напряму залежить від того, як уповноважені органи дотримуються норм чинного законодавства України, а також соціальних, економічних та інших цінностей, які є притаманними сучасній соціально-спрямованій державі

Констатовано, що у сучасних умовах державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій є непослідовною, безсистемною та фрагментарною. Адже на сьогоднішній день діяльність держави спрямована лише на те, щоб якомога більше розширити перелік пільг та видів соціальних допомог. Наголошено, що такі кроки є хибними та не зовсім ефективними, особливо в контексті тієї політичної та економічної ситуації, яка склалась в нашій державі.

Запропоновано авторське бачення шляхів напрямків розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій, до яких віднесено: забезпечення належної реалізації вже існуючих пільг, гарантій, тощо; створення спеціалізованих реабілітаційних центрів; кадрового забезпечення реабілітаційних центрів; пошук джерел фінансування державних програм, розробка різного роду концепцій та стратегій у сфері соціального захисту учасників бойових дій; створення всіх необхідних умов для реалізації учасниками бойових дій права на працю.

У підрозділі 3.2. *«Шляхи удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій»* констатовано, що прогалини у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій можна розглядати виключно із негативного боку. Така позиція пояснюється тим, що: по-перше, неврегульованість питань із соціального захисту даної категорії громадян призводить до несвоєчасного надання їм відповідної допомоги, пільг, тощо, що в свою чергу негативним чином впливає на рівень життя учасників бойових дій; по-друге, наявність прогалин може негативно впливати на якість та ефективність управлінських рішень у цій сфері, що призводить до небажаних фінансових, людських та інших витрат.

На основі аналізу наукових поглядів вчених та норм діючого законодавства України констатована наявність цілого ряду прогалин у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових. Наголошено, що вирішити більшість існуючих проблем можливо через уніфікацію відповідного законодавства шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, а саме: «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їх сімей». Прийняття такого нормативно-правового акту, як вбачається дозволить: по-перше, покращити якість та оперативність здійснення соціального захисту учасників бойових дій; по-друге, спростить роботу уповноважених органів державної влади.

У підрозділі 3.3. *«Зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій та можливості його використання в Україні»* досліджено досвід провідних країн Європи та Світу (Великобританії, Німеччини, Польщі, Франції, США та Канади), а також держав посткомуністичного простору (Республіки Білорусь та Грузії), у сфері правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій.

Акцентовано увагу, що на сьогоднішній день в Європі та Світі існує чимала кількість позитивних прикладів щодо ефективного та результативного соціального захисту учасників бойових дій, запровадження якого, здавалось б, могло допомогти українському законодавцю вирішити всі нагальні проблеми у цій сфері. Однак, при цьому нам не варто бездумно запроваджувати весь позитивний досвід. Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день Україна є чи не єдиною державою у світі, де кожного року кількість учасників бойових дій зростає у геометричній прогресії, адже бойовий конфлікт, який триває в нашій країні вже 5 років є одним із найтриваліших в Європі з часі Другої Світової війни.

Встановлено, що найбільш цікавим для українського законодавця може стати наступний зарубіжний досвід, запровадження якого, як вбачається, сприятиме суттєвому підвищенню рівня соціальної захищеності учасників бойових дій: слід вести активну політику із забезпечення зайнятості учасників бойових дій не лише з точки зору їх працевлаштування, а й активно залучати їх для суспільно корисної громадської діяльності, що дозволить УБД більш оперативно адаптуватись то мирного часу, відчувати себе потрібним державі та суспільству; створити програму по навчанню учасників бойових дій у вищих навчальних закладах; українському законодавцю слід розібратись із переліком повноважень різних органів державної влади, щоб уникнути дублювання їх повноважень, та зосередити всю владу у цій сфері в руках Міністерства у справах ветеранів; створити умови за яких учасник бойових дій після повернення до мирного життя у обов'язковому порядку отримуватимуть психологічну допомогу. Цей пункт є вкрай важливим, адже особливості менталітету українців полягають у відчуженні будь-якого втручання у їх психологічний стан; забезпечити можливість отримання безкоштовного житла для учасників бойових дій, які його потребують.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства України, а також практики надання соціального захисту учасникам бойових дій, визначити сутність та особливості соціального захисту даної категорії громадян, та на основі найбільш позитивного досвіду зарубіжних країн, визначити можливі напрямки удосконалення нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових висновків, основні з них такі:

1. Відмічено, що на сьогодні говорити про те, що розвиток українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій є завершеним, не можливо. Вказане пояснюється тим, що у зазначеній сфері існує низка прогалин, наявність яких в першу чергу підтверджується високим рівнем незадоволеності громадян державною політикою спрямованою на соціальний захист учасників бойових дій.

Виділено наступні етапи становлення законодавства про соціальний захист учасників бойових дій:

I. стародавні часи (період існування стародавнього риму), коли соціальний захист учасників бойових дій полягав у наданні їм земельних ділянок, зокрема на територіях, які була захоплені під час війн;

II. період існування Київської Русі. У даний історичний період формується перше законодавство, в якому визначались засади соціального захисту учасників бойових дій (Руська Правда). Допомога цій категорії осіб у цей час носила не лише натуральний, а й матеріальний характер;

III. період існування Запорізького Козацтва, в цей час соціальний захист учасників бойових дій полягав у наданні їм соціальної допомоги: по-перше, у лікуванні та влаштуванні постраждалих козаків до спеціальних будинків; по-друге, дружинам козаків сплачувалась допомога у разі загибелі їх чоловіків на полі бою;

IV. період існування Російської Імперії. З'являються спеціалізовані нормативно-правові акти, присвячені соціальному захисту учасників бойових дій. Вперше констатується, що пенсія для цієї категорії громадян є найбільш ефективним способом соціального захисту;

V. часи існування СРСР. Відбувається активний розвиток законодавства про соціальний захист учасників бойових дій, який був зумовлений Великою Вітчизняною війною та війною в Афганістані. Саме у цей історичний період було закладено найбільш важливі підвалини сучасного українського законодавства у досліджуваній сфері;

VI. сучасний етап, який розпочався із набуття Україною статусу незалежної держави. При цьому окреслений етап можна поділити на два підетапи: а) до 2014 року; та б) після подій 2014 року, коли стало очевидним, що існуюче на той момент законодавство неспроможне вирішити всі наявні проблеми у цій сфері.

2. Під соціальним захистом учасників бойових дій запропоновано розуміти сукупність визначених на законодавчому рівні механізмів та інструментів, які використовує держава для того, щоб забезпечити учасникам бойових дій гідне положення у суспільстві, допомогти їм адаптуватись до мирного життя, а також відновитись від травм (моральних та фізичних), які були отримані ними під час участі в бойових діях. А відтак, все це дозволяє «увімкнутись» даній категорії осіб у суспільні процеси, які відбуваються у державі, а також підтвердити їх високий соціальний статус.

Встановлено, що ключовими особливостями соціального захисту учасників бойових дій, є: специфічний суб'єктний склад правовідносин, які виникають під час соціального захисту УБД; особливий правовий статус суб'єктів соціального захисту; специфічний елементний склад соціального захисту; охоплює фактично всі сфери суспільного життя УБД; особливості, пов'язані із процесом реформування державної системи соціального захисту учасників бойових дій; розгалужена система нормативно-правового забезпечення соціального захисту УБД, яка включає як загальне законодавство про соціальне забезпечення громадян, так і спеціальне.

3. З'ясовано, що елементи соціального захисту учасників бойових дій найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальне соціальне забезпечення, тобто таке, що є характерними абсолютно для всіх категорій громадян, в тому числі і УБД (воно складається з таких елементів: пенсія, соціальне страхування, соціальна допомога); та 2) спеціальні – елементи соціального захисту, що є найбільш властивими саме для даної категорії осіб (соціальна адаптація; психологічна реабілітація; забезпечення житлом; санаторно-курортне лікування, медичне забезпечення УБД; одноразова грошова допомога у разі загибелі учасника бойових дій; інші пільги (наприклад, безкоштовний проїзд, позачергове забезпечення різними товарами та послугами, тощо)).

Відмічено, що всі вказані елементи соціального захисту учасників бойових дій пов'язані між собою та доповнюють одне одного. А відтак, лише комплексне використання окреслених нами елементів дає державі реальну можливість соціально захистити учасників бойових дій та допомогти їм реалізувати їх права у будь-якій сфері суспільних відносин. Відзначено, що якісне та ефективне функціонування кожного елементу потребує належного нормативно-правового забезпечення та організації роботи уповноважених суб'єктів.

4. Констатовано, що на сьогодні існує досить велика кількість суб'єктів уповноважених здійснювати соціальний захист учасників бойових дій, що, на наше переконання, можна оцінити неоднозначно. З одного боку, ми бачимо, що така велика кількість суб'єктів говорить про прагнення держави захистити дану категорію громадян. А з іншої сторони ми маємо ситуацію, коли держава витрачає дуже великі кошти на утримання даних органів державної влади, на виплату їх працівникам заробітних плат і так далі, що в умовах постійної нестачі фінансування є досить дивним та невиправданим з фінансової точки зору. Не можна не відмітити і той факт, що досить часто повноваження

деяких відомств тісно переплітаються між собою, що в свою чергу створює певні непорозуміння та негативно впливає на імідж цих відомств зокрема та держави взагалі. Крім того, не спрощує ситуацію і той факт, що через таку велику кількість державних відомств громадяни просто не розуміють до кого їм слід звернутись для того, щоб вирішити своє проблемне питання. Саме тому звернено увагу, що сьогодні постала нагальна необхідність оптимізації системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати соціальний захист учасників бойових дій.

5. Встановлено, що правовий статус учасників бойових дій має потрійний характер. Адже говорити про учасника бойових дій ми можемо: по-перше, як про особу-професіонала військовослужбовця, який проходить службу у регулярних військах та знаходиться у зоні проведення бойових дій; по-друге, як про особу-громадянина, тобто звичайну фізичну особу, яка має рівні права з іншими громадянами; і по-третє, як про людину яка брала участь у бойових діях (у минулому часі), та котра у законодавчо визначеному порядку набула статусу учасника бойових дій.

Наголошено, що саме правовий статус учасника бойових дій є об'єктивним відображенням його положення у суспільстві. Констатовано, що на сьогодні учасники бойових дій в Україні мають високий соціально-правовий статус, що підтверджується великою кількістю прав, якою вони наділені у порівнянні з іншими категоріями осіб, та чималою кількістю гарантій у сфері соціального захисту, які передбачені для них нормами чинного українського законодавства.

6. Під принципами соціального захисту учасників бойових дій запропоновано розуміти керівні ідеї соціального захисту, дотримання яких: по-перше, дозволить забезпечити ефективну та надійну роботу суб'єктів соціального захисту; по-друге, формує ціннісну основу такого захисту, та є його об'єктивним відображенням та характеризує його як правовий інститут. Виділено такі групи керівних засад соціального захисту учасників бойових дій: 1) загальноправові принципи, як то: верховенство права, законності, гуманізму, ефективності, результативності, доцільності, науковості, відповідальності, тощо; та 2) спеціальні принципи, які в свою чергу поділено на дві підгрупи: а) засади, які є властивими для соціального захисту взагалі (соціальної справедливості; соціального страхування; соціальної солідарності; принцип соціальної допомоги; системності; принцип адаптивності); та б) принципи, що є властивими саме для соціального захисту учасників бойових дій: засада невідкладності; комплексності; принцип підтримання соціального статусу.

Наголошено, що представлений автором перелік вихідних засад соціального захисту учасників бойових дій є об'єктивним відображенням його призначення у суспільстві та підкреслює виключність та важливість його здійснення. Крім того, дотримання органами державної влади окреслених принципів повинно носити обов'язковий характер, а відхилення від них має обов'язково тягнути настання негативних наслідків у вигляді юридичної відповідальності для відповідних уповноважених суб'єктів та їх посадових осіб. Відмічено, що на сьогодні постала нагальна необхідність закріплення окреслених засад на законодавчому рівні, що в свою чергу матиме позитивне значення: по-перше для органів державної влади; по-друге, для самих учасників бойових дій, оскільки дозволить якісно покращити відповідні процедури; по-третє, у науковій сфері, оскільки створить додаткове поле для подальших досліджень.

7. Встановлено, що правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій представляє собою здійснюваний за допомогою норм права та інших правових засобів вплив на суспільні правовідносини, які виникають під час реалізації заходів щодо соціального захисту даної категорії осіб з метою їх організації та належного упорядкування. Констатовано, що правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій в Україні здійснюється за допомогою великої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили, що можна оцінити неоднозначно. З одного боку, така велика кількість нормативних актів говорить про зацікавленість законодавця у вирішенні проблемних питань у досліджуваній сфері. З іншої ж сторони ми маємо ситуацію, за якою надмірна перевантаженість нормативними актами веде до виникнення правових колізій, що значно перешкоджає як самим учасникам бойових дій (наприклад, при утриманні певної допомоги, пільг, тощо), так і власне органам державної влади при реалізації державної політики у цій сфері. А тому наголошено, що в умовах сьогодення постала нагальна необхідність уніфікації законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій.

8. Акцентовано увагу, що у сучасних умовах державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій є непослідовною, безсистемною та фрагментарною. Адже на сьогоднішній день діяльність держави спрямована лише на те, щоб якомога більше розширити перелік пільг та видів соціальних допомог. Наголошено, що такі кроки є хибними та не зовсім ефективними, особливо в контексті тієї політичної та економічної ситуації, яка склалась в нашій державі.

Аргументовано, що державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій повинна розвиватись у таких напрямках: по-перше, у напрямку забезпечення належної реалізації вже існуючих пільг, гарантій, тощо. Адже на практиці учасники бойових дій постійно стикаються із проблемами, які пов'язані із отриманням пільг, допомоги, тощо, що часто пов'язано із недостатнім фінансуванням, або неналежно організованою роботою органу державної влади; по-друге, створення спеціалізованих реабілітаційних центрів, де учасники бойових дій зможуть безкоштовно відновитись психологічно та фізично, адже сьогодні для того, щоб отримати таку допомогу вони повинні «стояти у черзі» довгий період часу; по-третє, важливим напрямком є кадрове забезпечення реабілітаційних центрів для учасників бойових, зокрема відчутним є брак військових психологів; по-четверте, пошук джерел фінансування державних програм, розробка різного роду концепцій та стратегій у сфері соціального захисту учасників бойових дій; по-п'яте, створення всіх необхідних умов для реалізації учасниками бойових дій права на працю.

9. Констатована наявність цілого ряду прогалин у законодавстві, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових. Наголошено, вирішити більшість існуючих проблем можливо через уніфікацію відповідного законодавства шляхом прийняття єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, а саме: «Основ законодавства про соціальний захист учасників бойових дій та їх сімей». Дані Основи повинні об'єднати у собі положення чисельних нормативно-правових актів у цій сфері, та одночасно визначити: 1) правовий статус учасників бойових та членів їх сімей; 2) соціальні гарантії та пільги для УБД; 3) визначити механізм отримання відповідних пільг та соціального забезпечення; 4) окреслити коло суб'єктів та їх повноваження у сфері соціального захисту учасників бойових дій, що дозволить уникнути дублювання їх прав та обов'язків; 5) визначити відповідальність держави за невиконання та/або неналежне виконання своїх обов'язків по відношенню до учасників бойових дій; 6) окреслити принципи соціального захисту УБД; 7) визначити напрямки державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій тощо. Прийняття такого нормативно-правового акту, як вбачається, дозволить: по-перше, покращити якість та оперативність здійснення соціального захисту учасників бойових дій; по-друге, спростить роботу уповноважених органів державної влади.

У відповідності до вказаних вище Основ законодавства повинні бути прийняті окремі положення (наприклад, про діяльність органів державної влади у сфері соціального захисту УБД) та порядки (наприклад: щодо надання пільг, матеріальної допомоги, тощо). Крім того, у відповідності до даного нормативно-правового акту повинні бути розроблені державні програми, зокрема: «Державна програма «доступне житло» для учасників бойових дій» (з урахуванням запропонованих нами змін та доповнень); «Державна програма соціальної та психологічної адаптації учасників бойових дій», тощо.

10. Аргументовано, що найбільш цікавим для українського законодавця може стати наступний зарубіжний досвід, запровадження якого, як вбачається, сприятиме суттєвому підвищенню рівня соціальної захищеності учасників бойових дій:

- слід вести активну політику із забезпечення зайнятості учасників бойових дій не лише з точки зору їх працевлаштування, а й активно залучати їх для суспільно корисної громадської діяльності, що дозволить УБД більш оперативно адаптуватись то мирного часу, відчувти себе потрібним державі та суспільству;

- створити програму по навчання учасників бойових дій у вищих навчальних закладах;

- українському законодавцю слід розібратись із переліком повноважень окремих органів державної влади, щоб уникнути їх дублювання, та зосередити всю владу у цій сфері в руках Міністерства у справах ветеранів;

- створити умови за яких учасники бойових дій після повернення до мирного життя у обов'язковому порядку отримуватимуть психологічну допомогу. Цей пункт є вкрай важливим, адже особливості менталітету українців полягають у відчужені будь-якого втручання у їх психологічний стан;

- забезпечити можливість отримання безкоштовного житла для учасників бойових дій, які його потребують.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Митько Я.В. Поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. № 40. Том 3. С. 133-137.

2. Митько Я.В. Поняття та елементи правового статусу учасників бойових дій. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. №1. Том 2. С. 123-127.

3. Митько Я.В. Зарубежный опыт правового регулирования социальной защиты участников боевых действий и возможности его использования в Украине. *Право и политика*. 2017. № 4. С. 119–124(Кыргызская Республика)

4. Митько Я.В. Напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. №1. Том 3. С. 155-159.

5. Митько Я.В. К характеристике общеправовых принципов социальной защиты участников боевых действий. *Право и закон*. 2018. № 3. С.139–145. (Кыргызская Республика)

6. Митько Я.В. Шляхи удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Випуск 2. С. 145-149.

7. Митько Я.В. Психологічна реабілітація, як елемент соціального захисту учасників бойових дій / Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17-18 лютого 2017 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів юристів», 2017. – с.53-57.

8. Митько Я.В. Мінсоцполітики та Міністерство у справах ветеранів як ключові суб'єкти соціального захисту учасників бойових дій / Проблеми правового регулювання проходження служби у Національній поліції України та соціального забезпечення поліцейських: матеріали круглого столу (Харків. 12 травня 2017 р.) / за ред. К. Ю. Мельника. - Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2017. – с.80-83.

9. Митько Я.В. Досвід США щодо соціального захисту учасників бойових дій та можливості його використання в Україні / Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 26–27 січня 2018 р. – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. – с.71-74.

АНОТАЦІЯ

Митько Я.В. Правове регулювання соціального захисту учасників бойових дій Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячено проблематиці покращення правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій. У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства України, а також практики надання соціального захисту учасників бойових дій, визначити сутність та особливості соціального захисту даної категорії громадян, та на основі найбільш позитивного досвіду зарубіжних країн, визначити можливі напрямки удосконалення нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин.

Здійснюється історико-правовий аналіз становлення українського законодавства про соціальний захист учасників бойових дій. Визначається поняття та особливості соціального захисту учасників бойових дій. Розкривається сутність елементів соціального захисту учасників бойових дій та надається їм характеристика. Визначається коло суб'єктів соціального захисту учасників бойових дій. Проводиться дослідження правового статусу учасників бойових дій в Україні. Встановлюється та розкривається зміст принципів соціального захисту учасників бойових дій. Надається оцінка правовому регулюванню соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Окреслюються напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій. Визначаються шляхи удосконалення законодавства, яке визначає правові засади соціального захисту учасників бойових дій. Узагальнюється зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту учасників бойових дій та визначаються можливості його використання в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, суб'єкт, учасники бойових дій, принципи, правове регулювання, зарубіжний досвід, державна політика, правовий статус, гарантії, суб'єктивні права, юридичні обов'язки.

SUMMARY

Mytko Ya.V. Legal Regulation of Social Protection of the Combatants Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.05 "Labor Law; Social Guaranteeing Law" (081 – Jurisprudence). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The dissertation is focused on the problems of improving the legal regulation of social protection of combatants. The author of the dissertation has provided theoretical generalization and a new solution of the scientific problem, which is based on the analysis of scientific views of scholars, the norms of the current legislation of Ukraine, as well as practices of providing social protection for combatants, to determine the essence and peculiarities of social protection of this category of citizens, and on the basis of the most positive experience of foreign countries, to identify possible directions for improving normative and legal regulation of this sphere of social relations.

The author has argued the position that humanity fought during all its history, which in turn led to the existence of such a category of persons as participants in hostilities. It has been also noted the fact that at all times the state in one way or another cared about such citizens. In this context, Ukraine is also not an exception.

It has been noted that nowadays it is not possible to say that the development of the Ukrainian legislation on social protection of combatants is complete. It is explained by the fact that there is a number of gaps in the field of study, the presence of which is primarily confirmed by the high level of citizens' dissatisfaction with public policy aimed at social protection of combatants.

The author has provided own definition of the concept of "social protection of combatants". It has been emphasized that the purpose of social protection of combatants is to enable this category of persons to recover psychologically and to create conditions for them to freely and fully realize their potential and abilities in any other sphere of public life.

The key features of social protection of combatants have been determined.

The author has offered to understand the subjects of social protection of combatants as the state power agencies, which, in accordance with the norms of the current legislation of Ukraine, are empowered first of all, to develop and adopt normative and legal acts in the researched sphere; secondly, to formulate and implement the state policy in the field of social protection of combatants; thirdly, to implement directly the measures aimed at social protection of this category of citizens. The classification of these subjects has been carried out.

It has been stressed that nowadays there is an urgent need to optimize the system of subjects authorized to carry out social protection of combatants.

The author has established that the key elements of the legal status of combatants should include: 1) the subjective rights and responsibilities of combatants; 2) legal personality (which includes dispositive legal capacity and capacity) and 3) legal guarantees.

Based on the analysis of the elements of the legal status of combatants the author has emphasized that this category is an objective reflection of the position of a man in society. It has been stated that the combatants in Ukraine nowadays have a high socio-legal status, which is confirmed by the large number of rights that they have in comparison with other categories of persons, and a considerable number of guarantees in the field of social protection, which are provided for them by the norms of the current Ukrainian legislation.

The author has suggested own point of view regarding the list of key principles of social protection of combatants. It has been generalized that the author's list of the initial principles of social protection of combatants is an objective reflection of its purpose in society and emphasizes the exclusivity and importance of its implementation.

It has been emphasized that the normative and legal act is an act adopted according to the established procedure, and which contains a set of law norms aimed at the settlement of homogeneous legal relations. It has been stressed that such normative and legal acts are most appropriate to consider depending on their legal force in the following order: the Constitution of Ukraine, international normative and legal acts (ratified by Verkhovna Rada), ordinary laws and subordinate legal acts.

It has been noted that the effectiveness and efficiency of state policy in the field of social protection of combatants directly depends on how the competent authorities adhere to the norms of the current legislation of Ukraine, as well as social, economic and other values that are inherent in a modern socially-oriented state.

The author has defined and characterized the most priority current directions of the development of the state policy in the sphere of social protection of combatants.

It has been noted that gaps in the legislation, which determines the legal principles for social protection of combatants, can only be considered from the negative side. It has been stated that the most priority direction for improving the legal regulation of this sphere of public relations is the unification of the relevant legislation through the adoption of a single

codified normative and legal act, namely: “Fundamentals of legislation on social protection of combatants and their families”.

It has been emphasized that nowadays there is a considerable number of positive examples of effective and effective social protection of combatants in Europe and the World, the introduction of which could help the Ukrainian legislator to solve the existing problems in this area. The author has outlined the most positive experience of foreign countries, which is most expedient to be applied in Ukraine in order to improve the social protection of combatants.

Key words: social protection, social guaranteeing, subject, participants in hostilities, principles, legal regulation, international experience, state policy, legal status, guarantees, subjective rights, legal obligations.

АННОТАЦИЯ

Митько Я.В. Правовое регулирование социальной защиты участников боевых действий - Квалификационная научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» (081 - право). - Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

Диссертационное исследование посвящено проблематике улучшения правового регулирования социальной защиты участников боевых действий. В диссертации приведено теоретическое обобщение и новое решение научной задачи, которая заключается в том, чтобы на основе анализа научных взглядов ученых, норм действующего законодательства Украины, а также практики предоставления социальной защиты участникам боевых действий, определить сущность и особенности социальной защиты данной категории граждан, и на основе наиболее положительного опыта зарубежных стран, определить возможные направления совершенствования нормативно-правового регулирования данной сферы общественных отношений.

Осуществляется историко-правовой анализ становления украинского законодательства о социальной защите участников боевых действий. Определяется понятие и особенности социальной защиты участников боевых действий. Раскрывается сущность элементов социальной защиты участников боевых действий и предоставляется их характеристика. Определяется круг субъектов

социальной защиты участников боевых действий. Проводится исследование правового статуса участников боевых действий в Украине. Устанавливается и раскрывается содержание принципов социальной защиты участников боевых действий. Дается оценка правовому регулированию социальной защиты участников боевых действий в Украине. Определяются направления развития государственной политики в сфере социальной защиты участников боевых действий. Определяются пути совершенствования законодательства, которое определяет правовые основы социальной защиты участников боевых действий. Обобщается зарубежный опыт правового регулирования социальной защиты участников боевых действий и определяются возможности его использования в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение, субъект, участники боевых действий, принципы, правовое регулирование, зарубежный опыт, государственная политика, правовой статус, гарантии, субъективные права, юридические обязанности.

Підписано до друку 14.04.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008